

דברי חז"ל בעניין עונג/שמחה ויסורים

<http://www.faitbbit.org.il> 19/5/2016

[ספר מסילת ישרים פרק א - בבאור כלל חובת האדם בעולמו] יסוד החסידות ושרש העבודה התמימה הוא שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו ולמה צריך שישים מבטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו. והנה מה שהורונו חז"ל הוא, שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להמצא. ומקום העידון הזה באמת הוא העוה"ב, כי הוא הנברא בהכנה המצטרכת לדבר הזה. אך הדרך כדי להגיע אל מחוז חפצנו זה, הוא זה העולם. והוא מה שאמרו חז"ל [אבות ד טז] העוה"ז דומה לפרוזדור בפני העוה"ב. והאמצעים המגיעים את האדם לתכלית הזה, הם המצוות אשר צונו עליהן האל יתברך שמו. ומקום עשיית המצוות הוא רק העוה"ז. על כן הושם האדם בזה העולם בתחלה כדי שעל ידי האמצעים האלה המזדמנים לו כאן יוכל להגיע אל המקום אשר הוכן לו, שהוא העוה"ב, לרוות שם בטוב אשר קנה לו על ידי אמצעים אלה. והוא מה שאמרו חז"ל [עירובין כב/א] היום לעשותם ומחר לקבל שכרם. וכשתסתכל בדבר תראה כי השלמות האמיתי הוא רק הדביקות בו יתברך, והוא מה שהיה דוד המלך אומר [תהי עג כח] "ואני קרבת אלקים לי טוב". ואומר [שם כז ד] "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבת בבית ה' כל ימי חיי...". כי רק זה הוא הטוב. וכל זולת זה שיחשבוהו בני האדם לטוב, אינו אלא הבל ושוא נתעה. אמנם לכשיזכה האדם לטובה הזאת, ראוי שיעמול ראשונה וישתדל ביגיעו לקנותה, והיינו שישתדל לידבק בו יתברך בכח מעשים שתולדתם זה הענין והם הם המצוות.

[ארחות צדיקים - שער הענוה] ... ולא יתעסק בתענוגים, כענין שנאמר [משלי יג כה] "צדיק אוכל לשובע נפשו". כל אלו הם סימני הענוה.

[ירושלמי קדושין מח/ב] רבי חזקיה ר' כהן בשם רב עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל שראת עינו ולא אכל. ר' אלעזר חשש להדא שמועתא ומצמיח ליה פריטין ואכיל בהון מכל מילה חדא בשתא [קנה לו מכל דבר פעם אחת בשנה ואכל]. [קשו"ע נט - דין ברכת שהחיינו והטוב והמטיב - יט].

[תהי לו ד] "והתענג על ה' ויתן לך משאלת לבך". [מצודות] תהיה מעונג בתפנוקים על משענת ה' והוא יתן לך מה שישאל לבך ר"ל יספיק לך מחסורך אף בדבר התפנוקים.

[ברכות נז/ב] שלשה מעין העוה"ב אלו הן: שבת, שמש ותשמיש... [רש"י] שמש - חמה זורחת.

[ישי נח יג-יד] "אם תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מכבד וכפדתו מעשות דרך"ך ממצוא חפצך ודבר דבר. אז תתענג על ה' והרכבתך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ה' דברי".

[רד"ק] "אם תשיב משבת...". - מצות לא תעשה, "וקראת לשבת עונג" - מצות עשה לענג הגוף ביום השבת במאכלים ערבים וטובים שמתוך שישנהו משאר ימים לטוב יזכור מעשה בראשית ושהאל חדשו מאין ושבת ביום השביעי ומתוך כך ישבח לאל ויפארוהו בפיו ובלבבו, ותתענג נפשו בו, ופי' "וקראת" כמו "מקרא קדש".

[שבת קיח/ב] רב יהודה אמר רב כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו שנאמר [תהי לו ד] "והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך" עונג זה איני יודע מהו כשהוא אומר [ישי נח יג] "וקראת לשבת ענג" הוי אומר זה עונג שבת. במה מענגו? רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אמר בתבשיל של תרדין ודגים גדולים וראשי שומין רב חייא בר אשי אמר רב אפילו דבר מועט ולכבוד שבת עשאו הרי זה עונג מאי היא אמר רב פפא כסא דהרסנא אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו שנאמר [ישי נח ב] "אשרי אנוש יעשה זאת וכן אדם יחזיק בה שִׁמְר שבת מחללו ושִׁמְר ידו מעשות כל רע" אל תקרי "מחללו" אלא מחול לו. אמר רב יהודה אמר רב אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהן אומה ולשון שנאמר [שמי טז כז] "ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקט" וכתוב בתריה [שם יז ח] "ויבא עמלקי" אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים שנאמר [ישי נח ד] "כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי" וכתוב בתריה [שם ז] "והביאותים אל הר קדשי...". אמר רבי יוסי יהא חלקי מאוכלי שלש סעודות בשבת...

[רבה שמי כה יב] א"ר לוי אם משמרים ישראל את השבת כראוי אפילו יום אחד - בן דוד בא למה שהיא שקולה כנגד כל המצוות וכה"א [תהי צה ז] "כי הוא אלהינו ואנחנו עם מרעיתו וצאן ידו היום אם בקולו תשמעו". א"ר יוחנן

אמר הקב"ה לישראל אע"פ שנתתי קצבה לקץ שיבא בין עושין תשובה בין שאין עושין בעונתה היא באה אם עושין תשובה אפילו יום אחד אני מביא אותה שלא בעונתה הוי "היום אם בקולו תשמעו" וכשם שמצינו שעל כל המצות בן דוד בא על שמירת יום אחד של שבת בן דוד בא לפי שהשבת שקולה כנגד כל המצות. א"ר אלעזר בר אבינא מצינו בתורה ובנביאים ובכתובים ששקולה שבת כנגד כל המצות. בתורה מנין? שבשעה ששכח משה לומר להם מצות שבת אמר לו הקב"ה [שמי טז כח] "עד אנה מאנתם לשמור מצותי..." ומה כתיב אחריו [כט] "ראו כי ה' נתן לכם את השבת". בנביאים מנין? שנאמר [יחי כ יג] "וימרו בי בית ישראל במדבר בחוקותי לא הלכו" מה כתיב אחריו [שם] "ואת שבתותי חללו". בכתובים מנין? שנאמר [נחמיה ט יג] "ועל הר סיני ירדת ודברת עמהם" מה כתיב אחריו [יד] "ואת שבת קדשך הודעת להם". אמר להם הקב"ה לישראל אם תזכו לשמור שבת מעלה אני עליכם כאלו שמרתם כל המצות שבתורה ואם חללתם אותה מעלה אני עליכם כאלו חללתם כל המצות וכן הוא אומר [יש' נו ב] "שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע" בעת שאדם שומר את השבת גוזר גזירה והקב"ה מקיימה שנאמר [נח יג] "אם תשיב משבת רגלך" מה כתיב אחריו [יד] "אז תתענג על ה'" כמה דתימא [תה' לו ד] "והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך" ולא עוד אלא כל מה שאתה אוכל בעוה"ז אינו אלא מן הפירות אבל הקרן קיימת לך לעוה"ב שנאמר [יש' נח יד] "והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ה' דבר".

[קשו"ע עב - גודל קדושת שבת א] שבת קודש היא האות הגדול והברית שנתן לנו הקב"ה לדעת כי בששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וכל אשר בהם ושבת ביום השביעי, והוא יסוד האמונה. וארז"ל שקולה שבת ככל המצות. כל המשמר את השבת כהלכתו, כאלו מקיים כל התורה כולה, וכל המחלל את השבת כאלו כפר בכל התורה כולה, וכן הוא אומר בעזרא, [נחמיה ט יג-יד] "ועל הר סיני ירדת... ותתן לעמך תורה ומצוות... ואת שבת קדשך הודעת להם".

[רמב"ם - הלכות שבת ל טו] השבת ועבודה זרה כל אחת משתיהן שקולה כנגד שאר כל מצות התורה והשבת היא האות שבין הקב"ה ובינינו לעולם לפיכך כל העובר על שאר המצות הרי הוא בכלל רשעי ישראל אבל מחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד עבודה זרה ושניהם כגוים לכל דבריהם לפיכך משבח הנביא ואומר [יש' נו ב] "אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה שומר שבת מחללו..." וכל השומר את השבת כהלכתה ומכבדה ומענגה כפי כחו כבר מפורש בקבלה שכתרו בעוה"ז יתר על השכר הצפון לעוה"ב שנאמר [יש' נח יד] "אז תתענג על ה' והרכבתיך על במותי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ה' דבר" בריך רחמנא דסייען.

[חולין ה/א] ומחלל שבת בפרהסיא האי מומר היכי דמי אי מומר לכל התורה כולה.

[ירושלמי נדרים יב/ב] [ברי טו יח] "ביום ההוא כרת ה' ברית את אברם לאמר..." [ברי יז כא] "ואת בריתי אקים את יצחק..." שלש עשרה בריתות: [וי יב ג] "ביום השמיני ימול" אפילו בשבת. מה אני מקיים [שמי לא] "מחלליה מות יומת" אף במילה. מה אני מקיים בשמיני ימול חוץ מן השבת. ת"ל וביום אפילו בשבת. בתורה ובנביאים ובכתובים מצינו שהשבת שקולה כנגד כל המצות שבתורה. בתורה דכתיב [שם טז] "עד אנה מאנתם לשמור מצותי ותורת". וכתיב [שם] "ראו כי ה' נתן לכם את השבת". בנביאים דכתיב [יחי כ כא] "וימרו בי הבנים בחוקותי לא הלכו..." ואת שבתותי חיללו מאד". בכתובים דכתיב [נחמיה ט יג-יד] "ועל הר סיני ירדת... ואת שבת קדשך הודעת להם..." אמר ר' אלעזר בי ר' אבינה מצוות שבת מליא להודיעך שהיא שקולה כנגד כל מצוותיה של תורה והמילה דוחה אותה.

[הוריות ח/א] [במי טו כב] "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה" איזו היא מצוה שהיא שקולה ככל המצות? הוי אומר זו עבודת כוכבים.

[רמב"ם משנה תורה - הלכות תשובה ח א] הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העוה"ב והיא החיים שאין מות עמהן והטובה שאין עמה רעה, הוא שכתוב בתורה [דבי כב ז] "למען ייטב לך והארכת ימים". מפי השמועה למדו [קידושין לט/ב] "למען ייטב לך" לעולם שכולו טוב "והארכת ימים" לעולם שכולו ארוך וזהו הוא העוה"ב. שכר הצדיקים הוא שיזכו לנועם זה ויהיו בטובה זו ופרעון הרשעים הוא שלא יזכו לחיים אלו אלא יכרתו וימותו וכל מי שאינו זוכה לחיים אלו הוא המת שאינו חי לעולם אלא נכרת ברשעו ואבד כבהמה וזהו כרת הכתובה בתורה שנאמר [במי טו לא] "הכרת תכרת הנפש ההיא" מפי השמועה למדו [סנהדרין סד/ב] "הכרת" בעוה"ז "תכרת" לעוה"ב. כלומר שאותה הנפש שפירשה מן הגוף בעוה"ז אינה זוכה לחיי העוה"ב אלא גם מן העוה"ב נכרתת.

[מדרש רבה ד' ב ד] א"ר יוחנן אין לך צדיק באומות יותר מאיוב ולא בא אלא בתוכחות שנאמר **[איוב כג ד]** "אערכה לפני משפט ופי אמלא תוכחותי". אין לך גדול בנביאים ממשה וישעיה ושיניהם לא באו אלא בתחנונים ישעיה אמר **[יש' לג ב]** "ה' חננו לך קוינו" ומשה אמר "ואתחנן אל ה'" ד"א "ואתחנן אל ה'" למה"ד? למטרונה שילדה בן כל ימים שבנה קיים היתה נכנסת בפלטיין בזרוע מת בנה התחילה מבקשת ליכנס בתחינות. כך כל זמן שהיו ישראל קיימים במדבר היה משה נכנס לפני הקב"ה בזרוע **[שמי לב]** "למה ה' יחרה אפך בעמך סלה נא לעון העם הזה..." כיון שמתו ישראל במדבר התחיל מבקש ליכנס בארץ ישראל בתחנונים "ואתחנן..."

[במ' ו י-יא] "וביום השמיני יבא שתי תרים או שני בני יונה אל הכהן אל פתח אהל מועד. ועשה הכהן אחד לחטאת ואחד לעלה וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וקדש את ראשו ביום ההוא". **[תענית יא/א]** ... כל היושב בתענית נקרא חוטא... "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש" וכי באיזה נפש חטא? זה אלא שציער עצמו מן היין והלא דברים ק"ו ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה. **רבי אלעזר אומר נקרא קדוש...**

[קצור שו"ע סימן כט - מדות שירגיל בהם האדם את עצמו ז] שמא יאמר האדם הואיל והקנאה והתאוה והכבוד וכיוצא בהם דרך רעה הן שמוציאין את האדם מן העולם **[אבות ד כא]**, אפרוש מהן ביותר, ואתרחק לצד האחרון, עד שלא יאכל בשר, ולא ישתה יין, ולא ישא אשה, ולא ישב בדירה נאה, ולא ילבוש מלבוש נאה, אלא ילבוש שק וכדומה, גם זה דרך רעה היא, ואסור הוא לילך בה. **המהלך בדרך זו נקרא חוטא**, שהרי כתיב בנזיר **[במ' ו יא]** "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש", ואמרו ז"ל ומה אם נזיר שלא פירש את עצמו אלא מן היין צריך כפרה, המונע את עצמו מכל דבר ודבר על אחת כמה וכמה. לפיכך צוו רז"ל שלא ימנע האדם את עצמו אלא מן הדברים שהתורה אסרה לנו, ולא יאסור על עצמו בנדירים ובשבועות דברים המותרים. כך אמרו ז"ל **[ירושלמי נדרים כט/א]** לא דייך מה שאסרה לך התורה אלא שאתה מבקש לאסור עליך דברים אחרים **(המותרים)**. ואסרו רז"ל לסגף את עצמו בתענית יותר מן הראוי. ועל כל הדברים האלו וכיוצא בהן אמר שהמע"ה **[קהלת ז טז]** "אל תהי צדיק הרבה, ואל תתחכם יותר למה תשומם", ואמר **[משלי ד כו]** "פלא מעגל רגלך וכל דרכיך יכונו".

[כתובות קד/א] בשעת פטירתו של רבי זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה אמר רבש"ע גלוי וידוע לפניך שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה ולא נהניתי אפילו באצבע קטנה. **[רש"י]** ולא נהניתי בעולם הזה - **[אפילו]** לפי טורח שיגעתי באצבע קטנה שלי. **[תוספות]** לא נהניתי אפילו באצבע קטנה - דאמרינן במדרש עד שאדם מתפלל שיכנס תורה לתוך גופו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו ומייתי הא עובדא דרבי.

[תנא דבי אליהו רבה פרק כו] מעשה ברבי יהודה הנשיא שאמר בשעת מיתתו גלוי וידוע לפני הקב"ה שעמלתי בתורה בכל עשר אצבעותי ולא אכלתי ולא נהניתי בעוה"ז אפילו באחד מאצבעותי הקטנים ומעולם לא אמרתי אלך ואוכל ואשתה ואהנה מן עוה"ז ואלך אח"כ מתוך תענוגי עוה"ז ואפטר מן העוה"ז לעוה"ב, אלא לא עשיתי לי אכילה ושתייה רק כדי חיותי ועסקתי בתורה כל ימי חיי לכן עכשיו תן לי מנוחה בבית עולמי...

[ערכין טז/ב] עד היכן תכלית יסוריך? ... אמר רבי אלעזר כל שארגו לו בגד ללבוש ואין מתקבל עליו. מתקין לה רבא זעירא ואיתימא רבי שמואל בר נחמני גדולה מזו אמרו אפילו נתכוונו למזוג בחמין ומזוגו לו בצונן ומזוגו לו בחמין. ואת אמרת כולי האי? מר בריה דרבינא אמר אפילו נהפך לו חלוקו. רבא ואיתימא רב חסדא ואיתימא רבי יצחק ואמרי לה במתניתא תנא **אפילו הושיט ידו לכיס ליטול שלש ועלו בידו שתיים**. דזוקא שלש ועלו בידו שתיים אבל שתיים ועלו בידו שלש לא דליכא טירחא למישדייהו. וכל כך למה? דתניא דבי רבי ישמעאל **כל שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורין קיבל עולמו**. במערבא **(בא"י)** אמרי פורענות מזדמנת לו.

[רש"י] קיבל עולמו - כל מנוחתו לעתיד. ואי עבר עליה חד מהנך - הרי הוא יסורין.

[הוריות יב] אשריהם לצדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים של עוה"ב בעוה"ז.

[ברכות ה/א] שלש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולן לא נתן אלא על ידי יסורין. אלו הן: תורה, וארץ ישראל והעולם הבא. תורה מנין? שנאמר **[תהילים צד יב]** "אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו". ארץ ישראל דכתיב **[דברים ח ה]** "כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרד" וכתיב בתריה **[שם ז]** "כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה". העולם הבא דכתיב **[משלי ו כג]** "כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר".

[גיטין ע/א] סעודתך שהנאתך ממנה משוך ידך הימנה.

[רש"י פרשת "וישב" ברי' לו ב] ועוד נדרש בו: "וישב", בקש יעקב לישב בשלוה, קפץ עליו רגזו של יוסף ד. צדיקים מבקשים לישב בשלוה, אומר הקדוש ברוך הוא: 'לא דין לצדיקים מה שמתקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה'?

ד לקח סמך

עיקר שפתי הכמזיב

הכתוב ואֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף לְוִישֵׁב יַעֲקֹב, לְלַמֵּד לָנוּ שׁוֹאֵת גֵּרָם לֹא שְׁלֵא תְקִים מִחֲשַׁבְתּוֹ לְיִשְׁב בְּשִׁלוֹה:

[רבה ברי' פד ג] אנטונינוס שאל את רבינו א"ל מהו דכתיב **[איוב ט כג]** "אם שוט ימית פתאום"? א"ר גזור דיסב מאה מגלבין והוא יהיבין מאה דינרים דין סכום לדין ודין סכום לדין ולא מפקין מידיה כלום כענין הזה מלעיג על המוכה **[שם]** "למסת נקיים ילעג" א"ר אחא בשעה שהצדיקים יושבים בשלוה ומבקשים לישב בשלוה בעוה"ז השטן בא ומקטרג. אמר לא דין שהוא מתוקן להם לעוה"ב אלא שהם מבקשים לישב בשלוה בעוה"ז? תדע לך שהוא כן: יעקב אבינו ע"י שבקש לישב בשלוה בעוה"ז נזדווג לו שטנו של יוסף "וישב יעקב" **[שם ג כו]** "לא שלותי ולא שקטתי..." - "לא שלותי" מעשו, "ולא שקטתי" מלבן "ולא נחתי" מדינה "ויבא רגז" בא עלי רגזו של יוסף.

[ילקוט שמעוני ברי' - פרק לו - המשך רמז קמ] כתיב **[יש' נו יג]** "בזעקך יצילך קבוציך ואת כולם ישא רוח יקה הבל והחוסה בי ינחל ארץ ויירש הר קודשי" תני כנוסו וכנוס בניו הצילו מיד עשו. "ואת כולם ישא רוח יקה הבל" זה עשו. "והחוסה בי ינחל ארץ ויירש הר קודשי" זה יעקב. **[מש' כח א]** "נסו ואין ר'ך רשע וצדיקים ככפיר יבטחי". ערק רשיעא ולא רדפינ ליה זה עשו **[ברי' לו ו]** "וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו". **[משלי כח א]** "וצדיקים ככפיר יבטחי" **[ברי' לו א]** "וישב יעקב בארץ מגורי אביו" **[איוב ט כג]** "אם שוט ימית פתאום למסת נקים ילעג" אנטונינוס שאל את רבינו מהו "אם שוט ימית פתאום"? א"ל גזור דיסב מאה מגלבין הוו יהבין גביה מאה דינרין דין סכום לדין ודין סכום לדין ולא מפקין מניה כלום כענין הזה מלעיג על המוכה. למסת נקים ילעג בשעה שהצדיקים מבקשין לישב בשלוה בעוה"ז. וכן יעקב אבינו על ידי שביקש לישב בשלוה בעוה"ז נזדווג לו שטנו של יוסף. "וישב יעקב" **[איוב ג כו]** "לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי ויבוא רגז". "לא שלותי" מעשו. "ולא שקטתי" מלבן. "ולא נחתי" מדינה. "ויבוא רגז" בא עלי רגזו של יוסף.

[רבה ברי' עו ב] ד"א **[ברי' לב ח]** "ויירא יעקב מאד ויצר לו" אמר ר' יהודה ברי' אלעאי לא היא יראה לא היא צרה אלא "ויירא" שלא יהרוג "ויצר לו" שלא יהרג. אמר אם הוא מתגבר עלי הורגני ואם אני מתגבר עליו אני הורגו הדא הוא "ויירא" שלא יהרוג "ויצר לו" שלא יהרג. אמר - כל השנים הללו יושב בארץ ישראל תאמר שהוא בא עלי מכח ישיבת א"י כל השנים הללו הוא יושב ומכבד את הוריו תאמר שהוא בא עלי מכח כיבוד אב ואם שהרי כך אמר **[ברי' כז מא]** "יקרבו ימי אבל אבי" תאמר שמת אותו זקן ובא עלי להרגני. א"ר יהודה ברי' סימון כך אמר לו הקב"ה **[ברי' לא ג]** "שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך" תאמר עד כאן היו התנאים **[ברי' כח כ]** "ושמרני בדרך הזה" ולא יותר. א"ר יודן אמר לו המקום "שוב אל ארץ אבותיך" אעפ"כ "ויירא יעקב מאד" אלא מכאן שאין הבטחה לצדיק בעוה"ז. ר"ה בשם ר' אחא אמר **[ברי' כח טו]** "והנה אנכי עמך" **[ברי' כח כ]** "אם יהיה אלהים עמדי" אלא מכאן שאין הבטחה לצדיק בעוה"ז. ר"ה בשם ר' אחא אמר **[שמי' ג יב]** "ויאמר כי אהיה עמך" ואין דבר רע מזיקך וכתיב **[שמי' ד כד]** "ויהי בדרך במלון" אלא שאין הבטחה לצדיק בעוה"ז. ר' פנחס בשם ר' חנין דציפורן אמר **[מלכים א לו]** "ויען בניהו בן יהוידע את המלך ויאמר אמן כן יאמרו" והלא כבר נאמר **[ד"ה א כב ט]** "הנה בן גולד לך הוא יהיה איש מנוחה" אלא אמר **[רבה קטיגורין יעמדו מכאן ועד ג' חוץ]**.

[אבות ב טו] וְדַע, מִתֵּן שְׁכָרְךָ שֶׁל צְדִיקִים לְעֵתִיד לְבֹא.

[שו"ע או"חיים רכב ג] חייב אדם לברך על הרעה בדעת שלמה ובנפש חפצה כדרך שמברך בשמחה על הטובה כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם וטובתם כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו השם נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובד את השם - שהיא שמחה לו.

רמב"ם הלכות יסודי התורה ז

ד כָּל-הַנְּבִיאִים אֵין מְתַנְבְּאִים בְּכָל-עֵת שְׂרִיצוּ, אֲלֵא מְכֻנָּיִם" וְעָתָם וַיּוֹשְׁבִים שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב וּמְתַבּוּדָדִים^ט; שְׂאֵין הַנְּבוּאָה שׁוֹרָה לֹא מִתּוֹךְ עֲצָבוֹת וְלֹא מִתּוֹךְ עֲצָלוֹת אֲלֵא מִתּוֹךְ שְׂמֵחָה^ז. לְפִיכֵךְ בְּנֵי הַנְּבִיאִים – לְפָנֵיהֶם נִגְלַ וְתָף וְחֻלִּיל וְכַנּוֹר וְהֵם מְבַקְשִׁים הַנְּבוּאָה^ח, וְזֶהוּ שְׁנֵאָמַר: וְהִמָּה מְתַנְבְּאִים (שְׂמוּאֵל-א י, ה), כְּלוּמַר: מְהֵלָכִים בְּדֶרֶךְ הַנְּבוּאָה^י עַד שְׂיִנְבְּאוּ, כְּמוֹ שְׂאָתָה אוֹמַר: פְּלוֹנֵי מְתַנְבְּדֵל^י.

פרוש רמב"ם לעם

ה הם מרכזים

את דעתם ומיחדים אותה עם הענין המבוקש. ט יושבים בדד. ובהתבודדותם הם מתדבקים על ידי הסתכלות פנימית בשכל העליון. ז (שבת ל:): וזוהי הסיבה – יאמר רבנו – שפסקה הנבואה בישראל מאז הלכו בגולה בימי החורבן, לרגל הדכאון והעצבות המקננת בלב להיותם עבדים מסורים בידי סכלים המצערים ומדכאים אותנו, כענין הכתוב: מלכה ושריה בגויים אין תורה, גם נביאיה לא מצאו חזון מה' (איכה ב, ט); כי כל זה משפיע על הכח המדמה. והיא הסיבה גם כן שתשוב אלינו הנבואה בימות המשיח, כשימלא שחוק פינו (מו"נ ח"ב, לו). יא השראה עליונה ממעל. יב מתאמצים ומשתדלים להיות מסוגלים לקבל את שפע הנבואה. יג משתדל להיות גדול; הולך הלוך וגדול, אבל לא הגיע עדיין אל התכלית הנרצה.

רמב"ם הלכות יסודי התורה

פרק ז' הלכה ד' כל הנביאים אינם מתנבאים בכל עת שירצו אלא מכוונים דעתם ויושבים שניהם וטובי לב ומתבודדים שאין הנבואה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות אלא מתוך שמהה ע"כ :

פרוש יד המלך

זה הוא מפרק במה מדליקין דף למ"ד והגם שמלינו להנביאים הקדושים שהתנבאו בשכרון לב ובעצבון רוח פורענותן של ישראל ואין לך נביאות אכזבה ויגון יותר ממגילת קינות שאמרו ורמינו הנביא ברוח נבואה. אמנם חוכן הענין וטעם הדברים הוא דולאי הערות רוח ממרום כרוח הקדש של נבואה ראויה שלא תהיה שורה רק על נפש שלימה בני חסרון כלל. בכדי שהיה מוכשרת לקבל כח שלם כזה. ואנו רואין לגם בחסרון הגוף אמרו בגמרא דרך תמיה וכי עשית למרע"ה בעל מוס. והכונה הוא. לא"כ איך היה ראוי לקבל הדרגה שלימה כזה. ואף דמלינו במרע"ה שהיה כבד פה זה לא היה מלד חסרון רק אדרבה מלד שלימות. בכדי להשיג ענינו לפרסם על ידו כח וגדולת השם ב"ה. וסיחה זאת כונה מהבורא ב"ה כדי שלא יאמרו על משה לפטיט הוא. וברוח פיו פיתה את פרעה לשלח את ישראל וכן הוא דבר זה בפירוש בב"ר ומדויק כונה זו ב"ה (שמות ד') מי שם פה לאדם או מי יסוס אלם. ולשון שם פה נחל דעל כח הדיבור שהוא כח בחיוב שפיר שייך לשון שימה. נושא"כ או מי יסוס אלם הלא מניעות יכולת הדיבור הוא שלימה וחסרון בכח ואיך שייך על שלימה ומניעות ענין. לשון שימה. אמנם לפי הכונה שכתבתי רמז לו השם ב"ה זאת למען לא ירך לבבו מן חסרון כח הדיבור כאשר התגלל באמת לפני השם ב"ה באמרו כי כבד פה וכבד לשון אנכי. וע"ז השיב לו הקב"ה להכבדות פה אשר לו אינו מלד חסרון במקרה שלי סיבה רק להשם ב"ה שם אוחו אלם בכונה. למען השלימו. לפרסם על ידו כח ועוצם גדולתו ותכארתו. ועל כונת סיבה זו שפיר שייך לשון שימה דכמו להבורא ב"ה שם פה לאדם בכונה לטובתו להשיג ענינו ולרכיו באמרי פיו כמו כן הוסיף הוא אלם בכונה להשיג שלימות גאולת ישראל ולפרסם כבוד ה' על ידו אצל חסרון בגוף בדרך מקרה לא יאחה לנביאי עליון ואם כך הוא בחסרון של שלימות הגוף על אחת כמה וכמה בחסרון של שלימות הנפש לאינה ראויה לקבל להערות רוח ממרום כל כך. עד שיעלה להדרגת נבואה וממילא כיון דכל עלב ה"ה לאדם הוא מחמת איזה סיבה אשר יעצבוהו ומררו את רוחו או מלד איזה חולי בגופו וכל זה מלד חסרון בא לו והוא מתעצב על לבו לדחות מעל עצמו חסרון ההוא וכמו כן עצלות הוא ג"כ מכח כובד וחסרון חנועה בנפש והרי חסרונות האלה מונעים השלימות שלו. ולפיכך אין השכינה שורה עליו אז עד שידחה חסרונות האלה וישלים חסרון נפשו. והנה כל זה שייך בעצבון הבא לו לאדם מחמת עצמו. משא"כ הנביאים הקדושים כשנבואו פורענותן של ישראל אף כי לבם היה נאנח מלד צרות ישראל בכל זה המה מלד עניני עצמם. אף כי גם עליהם עבר לחץ הצרות והתלאות אשר עברו על כלל ישראל. בכל זאת היו מודים ומברכים להבורא ב"ה ושמים בלדק משפטיו ויושר דינו ולא היו מרגישים על עצמם שום צער פרטני ולבם היה שלם בעת נבואתם בתכלית השלימות היותר נכונה לנבואה והעצבון אשר היה להם מצרות אחרים כלל ישראל זה לא היה מלד חסרון עצמי. ולפיכך לא היה עצבון הזה מונע רוח נבואה שלהם :

תהילים מט,

וְדַבֵּר חֲכָמוֹת וְהִגִּית לְבִי תְבוּנוֹת:

וְהוֹ אֵטָה לְמִשְׁלֵי אֲזַנִּי אֶפְתַּח בְּכַנּוֹר חִידָתַי: וְזוֹ לָמָּה אֵירָא בְיָמַי רָע

עוֹן עֲקָבִי יְסוּבֵנִי: וְזוֹ הַבְּטָחִים עַל־חֵילָם וּבְרַב עֲשׂוּם יִתְהַלְלוּ:

פירוש הרד"ק

וְדַבֵּר חֲכָמוֹת וְהִגִּית לְבִי. החכמות והתבונות שיהגה לבי, דבר אותן פי:

וְהוֹ אֵטָה לְמִשְׁלֵי אֲזַנִּי. אמר: דרך משל וחיידה אדבר בזה, כי זה המזמור דברים סתומים הוא.

וּלְפִי שֶׁהַמְזֻמָּרִים הֵיוּ נֶאֱמָרִים עַל יְדֵי נָבִל וְכַנּוֹר, אמר: אטת למשל אזני אפתח בכנור

חיידתי. כלומר: אטת אזני אל הכנור כשינגן בו המנגן עם דברים אלה, שהם משל:

וְזוֹ לָמָּה אֵירָא בְיָמַי רָע. עתה החל בדברי משל וחיידה, ואמר: למה אירא ואדאג בימי רע,

שהם ימי העולם הזה? כי הם ימי רע לכל המתעסק בו. ולמה אדאג על העשר ועל הקנין,

שהם כבוד העולם הזה? כי אם אדאג על טובות העולם הזה, עון עקבי יסובני. כלומר, קרני עון

בדרשי אחר טובת העולם הזה. ואמר עקבי, כלומר: לסוף מעשי ימצאני עון; כלומר: אם

אשמח בו בתחלה, לסוף אדאג בו. ולפי שהעקב הוא סוף כל הגוף, נקרא סוף כל דבר עקב. או

יהיה פרוש עקבי, העולם הבא, שהוא עולם השכר והעניש; והשכר והעניש בסוף המעשה.

רצה לומר, אפלו אשמח בטובת העולם הזה כל ימי עד יום המיתה, לא אשמח בעולם הבא,

שהוא אחר המיתה והוא עקבי, שהוא סוף המעשה. כי אין מעשה ודעת וחשבון בעולם

הבא, אבל הוא עולם השכר והעניש. ושם יסובני עון, כלומר: עניש מעשי, ששמחתי בטובת העולם

הזה כל ימי ורדפתי אחריו. לפיכך אין ראוי לי לאחז זה הדרך, כמו שעושים "הבטחים על

חילם" (פסוק ז).